

**РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ**

**ИНФОРМАЦИЈА
ОД ПОСЕТИТЕ НА ПСИХИЈАТРИСКИТЕ БОЛНИЦИ
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

Скопје, ноември 2009

За ментално болните лица сместени на лекување во здравствени установи неопходно е да се применуваат основните начела за заштита, промоција и унапредување на менталното здравје и заштита на нивните човекови права и правата како пациенти во смисла на Законот за заштита на правата на пациентите.

Заштитата на менталното здравје е поврзана со основните човекови права, поради што ментално болните лица покрај основните човекови права што треба да ги уживаат, имаат право и на посебна заштита.

Со оглед на тоа што не може да зборуваме за здрава популација без постоење ментално здравје, неопходно е секој граѓанин непречено да го остварува уставното право на здравствена заштита и сите останати човекови слободи и права.

Заштитата на ментално болните лица, според член 3 од Законот за ментално здравје и член 2 од Законот за заштита на правата на пациентите, треба да се заснива на обезбедување најдобра грижа, лекување и рехабилитација во согласност со тековните достигнувања во областа и во рамките на расположливите средства. Оваа грижа треба да биде соодветна на поединечните потреби на лицето, со отсуство на каква било психичка и физичка злоупотреба, со целосен респект на достоинството на неговата личност и во негов најдобар интерес.

Во Република Македонија во моментот здравствена заштита на лицата со ментални болести во најголема мерка се обезбедува преку трите психијатриски болници во Скопје, Демир Хисар и Негорци - Гевгелија.

Со цел да се утврди состојбата со остварувањето, почитувањето и заштитата на правата на лицата сместени во наведените здравствени установи, согласно Програмата за работа на Народниот правобранител за 2009 година, во текот на годината посетени се и направен е увид во трите психијатриски здравствени установи.

Ваквите активности се преземени согласно член 29 од Законот за народниот правобранител, според кој, Народниот правобранител во рамките на својата надлежност, ги следи состојбите во однос на обезбедувањето почитување и заштита на уставните и законските права на граѓаните. Притоа во однос на состојбите со обезбедувањето почитување и заштита на уставните и законските права на граѓаните, согласно член 28 став 2 од Законот за народниот правобранител, Народниот правобранител, во рамките на својата надлежност, може по сопствена иницијатива да упатува препораки, мислења и критики до органите пред кои е надлежен да постапува.

При утврдувањето на состојбата со обезбедувањето почитување и заштита на уставните и законските права на лицата сместени во наведените здравствени установи, Народниот правобранител покрај од Уставот и меѓународните документи се раководеше и од Законот за ментално здравје и Законот за заштита на правата на пациентите.

ПРАВА НА ЛИЦАТА СО МЕНТАЛНА БОЛЕСТ

Лицата со ментална болест без пречки треба да ги остваруваат основните човекови права како и другите граѓани, а поради нивната ментална

состојба тие се чувствителна категорија на граѓани и имаат право и на посебни права зависно од нивните посебни потреби.

За лицата со ментална болест пред се треба да се почитува нивната личност, достоинството и приватноста, а не поради нивната ментална болест да бидат понижувани и малтретирани (член 7 од Законот за ментално здравје), односно овие лица треба да бидат заштитени од каков било облик на малтретирање, понижување и злоставување и не смеат да бидат дискриминирани само поради нивната ментална состојба (член 7, став 2 од Законот за ментално здравје).

Заради подобрување на менталното, но и воопшто на здравјето на лицата со ментална болест тие имаат право да бидат третирани исто во грижата, лекувањето и рехабилитацијата, како и лицата болни од други болести (член 8 од Законот за ментално здравје).

Лицата со ментална болест, исто така, имаат право и на хумана и безбедна животна средина.

ПРАВА НА ЛИЦАТА СО МЕНТАЛНА БОЛЕСТ СМЕСТЕНИ ВО ЗДРАВСТВЕНИ УСТАНОВИ

Лицата со ментална болест сместени во здравствена установа, покрај основните човекови права, права како пациенти, согласно член 14 од Законот за ментално здравје, ги имаат и следните посебни права:

- работно ангажирање за време на престојот во здравствената установа и надоместок за работното ангажирање ако установата стекне приход од нивната работа,
- сместување во одвоени простории од лица со различен пол,
- одвојување на малолетните од полнолетните лица,
- одржување редовни лични контакти со лица од установата или со други лица,
- примање и испраќање пошта и остварување телефонски разговори,
- следење радио и телевизиски програми,
- поседување предмети за лична употреба,
- учествуво по личен избор во верски активности во рамките на можностите на здравствената установа,
- користење викенд и други отсуства во согласност со состојбата и условите,
- обезбедена лична сигурност.

Воедно, како пациенти лицата со ментална болест, согласно член 3 од Законот за заштита на правата на пациентите, имаат право на заштита на правата која треба да се остварува со почитување на начелата на хуманост и достапност.

Начелото на хуманост се заснива на:

- почитување на личноста на човекот,
- почитување на физичкиот и психичкиот интегритет на личноста и сигурноста на човекот,
- почитување на личната самоопределба,
- почитување на приватноста,

- воспоставување хумани релации меѓу пациентот и здравствените работници засновани врз етички и деонтолошки принципи,
- право на искажување болка и на ослободување од непотребна болка во согласност со тековното знаење во медицината.

Начелото на достапност се заснива на:

- здравствени услуги што постојано се достапни на сите пациенти подеднакво,
- континуитет во здравствената заштита,
- праведен и фер избор на медицински третман,
- еднаква можност за заштита на правата на сите пациенти на територијата на Република Македонија и други права.

НАЧИН НА СМЕСТУВАЊЕ ВО ЗДРАВСТВЕНА УСТАНОВА НА ЛИЦА СО МЕНТАЛНИ БОЛЕСТИ

Согласно член 16 од Законот за ментално здравје, лице со ментална болест може да се прими во која било здравствена установа во следните случаи:

- ако се согласило на неа, третман или рехабилитација или за прием;
- врз основа на судска одлука,
- во случаи кога какво било одолжување на неа, третман, рехабилитација или прием заради моменталната состојба на неговото ментално здравје може да доведе до смрт или непоправлива штета по неговото здравје, сериозна самоповреда или повреда на други, како и предизвикување на сериозна материјална штета.

УТВРДУВАЊЕ НА СОСТОЈБИТЕ СО УВИДИ ВО ПСИХИЈАТРИСКИТЕ БОЛНИЦИ ВО: СКОПЈЕ, ДЕМИР ХИСАР И НЕГОРЦИ

Од извршените увиди во наведените здравствени установи констатирана е состојбата со бројот на сместени лица во установите, условите за престој, грижата, лекувањето и рехабилитацијата, условите и пречките за остварување и почитување на правата на лицата сместени во установите, условите за хумана и безбедна животна средина, како и условите за обезбедување лична сигурност на пациентите и условите за остварување и заштита на сите други права на лицата сместени во наведените здравствени установи.

ПСИХИЈАТРИСКА БОЛНИЦА „СКОПЈЕ“ ВО СКОПЈЕ

Во моментот на увидот во Болницата беа сместени вкупно 1.200 пациенти, при што во просториите на болницата беа сместени 400 лица, а останатите беа сместени во повеќе дневни центри во градот.

Во текот на 2008 година во установата биле сместени 1.415 пациенти од кои 217 или 19,7% биле присилно хоспитализирани. Во 2009 година со состојба на 28 септември сместени беа 1.155 пациенти, од кои 133 или 11,5% се присилно хоспитализирани.

Организациската поставеност не е промената од претходниот период. Согласно Законот за заштита на правата на пациентите, треба да донесе нов статут за чие донесување во тек е постапка.

Доброволно сместување

При увидот е констатирано дека секој пациент кој доброволно се пријавил за лекување потпишува изјава, односно здравствената установа има изготвено прашалник кој се пополнува од страна на пациентот. Прашалникот ги содржи следните податоци: дата на прием, матичен број на лицето, негово име и презиме и изјава дека се согласува на доброволно лекување. Воедно се дава согласност и за условите кои постојат во болницата и со кои пациентот претходно се запознава, со куќниот ред за кој изјавува дека ќе го почитува, како и изјава дека пациентот ги прифаќа терапевтските процедури.

Од увидот во неколку досиеја на пациенти по случаен избор беше утврдено дека пациентите го потпишале наведениот прашалник за доброволно сместување.

Воедно, беше утврдено дека зависниците од дрога или од алкохол секогаш доброволно се пријавуваат за лекување, освен ако има судска одлука за задолжително лекување.

На споменатиот прашалник се потпишува пациентот и лекарот што го примил, а сведоци во моментот не се потпишуваат, освен двајца членови од персоналот на болницата.

Согласно законската регулатива согласност за прием во здравствената установа се врши преку давање писмена изјава пред овластено лице и пред двајца писмени полнолетни сведоци кои не се вработени во здравствената установа и кои не се крвни роднини со лицето во права линија, во странична линија до четврти степен и по сватовство до втор степен, ни негов брачен другар, како ни лицето што го донело во здравствената установа (член 58 од Законот за вонпарнична постапка).

На прашањето дали и како во практиката се спроведува оваа законска одредба и кои лица се повикуваат за сведоци истакнато е дека овие законски одредби се уште не се применуваат и дека не постојат практични можности за нивна примена.

Поради тоа, постапувајќи по укажување и иницијатива на Психијатриската болница „Скопје“ во Скопје Народниот правобранител во 2008 година покренала иницијатива за измена на наведените законски одредби. Иницијативата е прифатена од Владата на Република Македонија и од ресорните министерства, но наведената законска одредба се уште не е изменета иако е неприменлива во практиката ниту пак фактички се применува.

Присилно сместување

Согласно член 22 став 2 од Законот за ментално здравје, лицето не смее да се смести во здравствена установа без негова согласност или без одлука на надлежниот суд кој во рок од 48 часа треба да донесе одлука.

Според Законот присилното сместување во здравствената установа се врши врз основа на судска одлука и во случаи кога какво било одолжување на нега, третман, или рехабилитација или за прием заради моменталната состојба со ментално здравје на лицето може да доведе до смрт или непоправлива штета по неговото здравје, сериозна самоповреда или повреда на други, како и предизвикување сериозна материјална штета, но и во таков случај мора да се донесе судска одлука.

Во поглед на начинот на спроведување на присилното задржување во практиката констатирано е дека тоа најчесто се врши со брза помош и со интервенција на полицијата.

Вака се постапува најчесто со ментално болните кои не се во состојба сами да изразат желба за лекување, а постои опасност за нивното здравје и живот, како и опасност за други лица. Така, во практиката овие лица често се доведуваат присилно, при што пријавата ја потпишува лекарот од брзата помош што го донел пациентот, полицаецот што го придружувал пациентот со брзата помош, член на семејството (ако има со него) и двајца лекари од Психијатриската болница, како и директорот на Болницата.

За присилното хоспитализирање исто така е изработен посебен прашалник што се доставува до судот, а во прашалникот се наведуваат основните лични податоци на пациентот, денот и часот кога е хоспитализиран, со потпис на лекарот и полицаецот што го довел во болницата, и е утврдена дијагнозата. На крај од образецот се потпишуваат претседателот на Комисијата составена од три лекари што ја утврдиле дијагнозата и ја оцениле потребата за лекување, помошник-директорот за стручни прашања, заменик-директорот и директорот на болницата.

За секој пациент задолжително се известува судот во законски предвидениот рок, што беше потврдено со увид во неколку досиеја на пациенти.

Меѓутоа во поглед на постапувањето на судот информирани сме дека во досегашното постапување скоро за ниеден случај благовремено не се донесува судска одлука, туку по текот на подолг период, така што одреден број пациенти се присилно хоспитализирани без судска одлука, но здравствената установа цени дека поради неблагоприятното постапување на судот не треба да се одбие лекувањето на пациентот, туку и покрај неисполнувањето на формалните услови лицето се задржува на лекување.

Имено, според сознанијата на здравствената установа за донесување одлука од страна на судот била формирана посебна комисија која го проценува секој случај, но секогаш бара мислење од Клиниката за психијатрија. Такво мислење не се доставува благовремено, поради што и судот не е во можност благовремено да донесува одлука.

Според тоа, Народниот правобранител, како и во претходниот период, уште еднаш констатира дека соработката на здравствената установа со судот не е подобрена и овој проблем се уште е актуелен затоа што судот не донесува одлука во законски предвидениот рок, а во одредени случаи судот донесува одлука дури по завршувањето на лекувањето и отпуштањето на пациентот од болницата.

За надминување на овој проблем одговорните лица во здравствената установа предлагаат во судот да се формира посебен стручен тим што ќе може

да постапува по овие барања и ќе одлучува веднаш наместо да се чека мислење од Клиниката за психијатрија.

На прашањето колку пациенти има без судска одлука за кои било потребно да се донесе таква одлука информирани сме дека здравствената установа нема точна евиденција, но дека според сознанијата околу 30 пациенти годишно се лекувани и отпуштани од болницата без да се донесе судска одлука.

При увидот е констатирано дека и покрај тоа што лекувањето врз основа на присилна хоспитализација на одредени пациенти се врши без судска одлука, што е спротивно на законската регулатива, досега никој не покренал постапка за одговорност против здравствената установа затоа што задржала лице на лекување без негова согласност и без судска одлука.

Исто така е утврдено дека не се одвоени пациентите кои се доброволно и присилно хоспитализирани и дека лицата на коишто им е изречена судска мерка задолжително лекување од алкохол или дрога се сместуваат во одделенијата каде се сместени и доброволно хоспитализираните, односно во отворено одделение. На ваков начин се постапува затоа што нема други можности и просторни решенија.

Што се однесува до лицата кои се сместени врз основа на судска одлука како сторители на казниви дела, карактеристично е што голем дел од нив остануваат во установата на лекување подолг период и покрај тоа што третманот може да се врши и во домашни услови. Меѓутоа барањата на установата судот да ја промени или да ја прекине мерката најчесто биле одбивани, па дел од пациентите останувале во установата по 20, 30, па и 40 години, иако Установата на секои шест месеци го информирала судот за состојбата на оваа категорија пациенти.

Известување на родителите или други лица

Согласно член 22 од Законот за ментално здравје, здравствената установа е должна за приемот на лице со ментална болест веднаш да ги извести родителите, законските застапници или други лица од семејството или лица што живеат заедно со лицето со ментална болест.

Во врска со оваа обврска на здравствената установа утврдено е дека секогаш кога има податоци за родители или други роднини здравствената установа ги известува за присилната хоспитализација на лицето. Доколку нема податоци тогаш задолжително се известува центарот за социјална работа ако се знае од кое место е лицето. Доколку нема никакви податоци и не може да се идентификува хоспитализираното лице, тогаш здравствената установа се обраќа до Министерството за внатрешни работи во Секторот за потрага за исчезнати лица за да се утврди дали одредено лице е пријавено за исчезнато и дали токму хоспитализираното лице е тоа лице.

Во случај кога лицето примено на лекување со негова согласност ја отповика согласноста, а овластеното лице во здравствената установа смета дека хоспитализираното лице треба и понатаму да се задржи во установата, должно е за тоа да го извести судот во рок од 24 часа (член 62 од Законот за вонпарнична постапка).

Во врска со ова право констатирано е дека досега немало вакви случаи во оваа здравствена установа, но беше истакнато дека доколку некој од пациентите и покрај оценката на болницата дека треба да го продолжи лекувањето сака да биде отпуштен, во таков случај се разговара со роднините

и доколку тие на своја одговорност потпишат дека лицето треба да се отпушти тогаш се отпушта, но во други случаи не, освен ако стручниот тим во болницата оцени дека нема потреба од натамошно лекување.

Доколку пак, роднините не прифатат на своја одговорност да се отпушти лицето од здравствената установа тогаш случајот го разгледува и одлучува стручен тим, лекарот кој го лекува пациентот и директорот на здравствената установа и одлуката за отпуштање на пациентот се заведува во историјата што се води за секој пациент.

ПРАВА И ГРИЖА ЗА ЛИЦАТА СО МЕНТАЛНА БОЛЕСТ

На лицата со ментална болест сместени во здравствена установа треба да им се обезбеди најдобра грижа, лекување и рехабилитација во согласност со тековните достигнувања преку индивидуална работа и поединечен план за работа за секој пациент.

Индивидуална и групна терапија

Во врска со ова право е утврдено дека со пациентите најчесто се врши групна терапија. Притоа е констатирано дека не се изработени индивидуални планови за работа затоа што според изјавите на одговорните лица во здравствената установа тоа не било можно бидејќи не можело однапред да се планира какви мерки ќе се преземат, туку зависело од секојдневното однесување на пациентот и основната цел било негово лекување и излекување. Еднаш месечно се спроведуваат психосоцијални програми, но како колективна терапија, а не индивидуално.

Во оваа здравствена установа за секој пациент се води т.н. Менторска листа во која се внесуваат податоци за хигиенските навики на пациентот, за грижата за облеката и обувките, за неговите контакти со семејството, за редовноста во активностите и психосоцијалната програма и други податоци што се однесуваат на пациентот.

На прашањето дали има стручен тим што работи со секој пациент, дали има доволно стручни лица кои успешно можат да работат со секој пациент индивидуално и ако не како се спроведува оваа законска обврска е констатирано дека првите денови по приемот секојдневно се работи со пациентот и секој час се запишува состојбата и однесувањето, а за таа цел во установата имало доволно стручен кадар.

Во поглед на прашањето дали работата со пациентите се заснива пред се на рехабилитациски и терапевтски активности утврдено е дека двапати седмично пациентите имаат групна терапија, при што се опфаќаат сите пациенти.

При увидот посетени беа и објектите за групна терапија каде што има технички можности секој пациент да се занимава со одредена работа што нему му одговара (цртање, плетење, везење, изработка на накит или слично). На пациентите им се овозможува и надвор од програмата за терапија, односно и во друго време да работат во овие простории за групна терапија.

Рекреација

Во оваа здравствена установа за сите пациенти има обезбедени услови и можности за рекреација не само во просторијата за групна терапија, туку и во просториите за таа намена што ги има секое одделение. Исто така постои и физкултурна сала каде што пациентите се занимаваат со спорт или вежбање.

Сите пациенти задолжително секој ден се шетаат низ кругот на здравствената установа, при што пациентите кои не се во можност сами се шетаат во придружба на одговорни лица од болницата.

При увидот беа затекнати лица надвор, пред одделенијата, кои сами шетаа или одмараа на клупите или зеленилото.

УСЛОВИ ЗА ЖИВЕЕЊЕ И ПРЕСТОЈ

Исхрана

Во однос на обезбедувањето храна според потребите и желбите и зависно од здравствената состојба на секој пациент, при увидот беше констатирано дека за сите пациенти во Болницата храната се спрема во единствена кујна, но мени во кујната нема ниту изработено ниту истакнато.

Според изјавите и увидот секој пациент има право на избор на храна зависно од неговата состојба, потреба и желба. Се обезбедува посебна храна согласно верските определби и желбите на пациентите, храна за дијабетичарите, диетална храна, храна согласно здравствената состојба, вегетаријанска храна. Меѓутоа дел од пациентите со кои беше разговарано истакнаа дека има доволно количество храна, но дека квалитетот не задоволува, што беше потврдено и од страна на службените лица во Установата.

Затоплување и ладење

Во врска со затоплувањето не беа истакнати никакви проблеми затоа што установата има сопствено парно греење кое се регулира според потребите и никој од пациентите не се пожалил во поглед на затоплувањето.

Што се однесува до ладењето во летниот период, клима уреди има обезбедено само во дневниот престој, работилниците и во просториите за интензивна нега. Во собите кај пациентите нема клима уреди ниту заштитни ролетни, ниту пак соодветни завеси.

Декорирање и уредување на собите

Во однос на декорирањето и уредувањето на собите заради постигнување визуелна стимулација кај пациентите утврдено е дека пациентите сами си ги средуваат собите и можат да ставаат слики и други украси. Меѓутоа установата не посветува посебно внимание за декорирање на собите и создавање пријатна атмосфера поради што сите соби се исти и нема посебно прилагодување на нивниот изглед според желбите и потребите на пациентите.

Според одговорните лица во Установата, ваквата состојба е резултат на недостигот на финансиски средства за оваа намена, но планирана е адаптација на неколку одделенија за нивно современо опременување и прилагодување на пациентите, со цел тие да се чувствуваат пријатно како во домашна атмосфера.

Чување и оставање лични работи

Во секоја соба има плакари со можност пациентите да ги заклучуваат, но во дел од собите во одделни одделенија поради заштита на пациентите не постојат плакари.

При увидот е констатирано дека во најголем дел плакарите се стари и пациентите или немаат можност да ги заклучат или ги заклучуваат со катанци.

Состојба, опременост и хигиена на санитарните простории

Санитарните простории скоро во сите одделенија се реновирани, но оштетени, па сепак при увидот беа затекнати чисти и уредни.

За постарите и хендикепираните лица нема посебни санитарни простории и тие најчесто ги користат во придружба на болничар. Во програмата за реновирање и адаптирање внесена е изградба и на вакви посебни санитарни простории прилагодени за сите категории пациенти.

Инаку општата состојба во установата во поглед на условите за живеење и престој се уште не е подобрена, затоа што има дупки во ходниците, распаднати сидови, стари кревети и стари и искршени плакари иако според одговорните лица на секои неколку години се врши бојосување на собите.

Треба посебно да се истакне дека состојбата во Судското одделение е загрижувачка затоа што собите се пренатрупани, односно во мали соби се сместени по 4 до 5 пациенти и нема слободен простор. Во истото одделение нема посебна просторија за трпезарија и пациентите се хранат во ходникот од станбениот објект. Во ова одделение се сместени 30 пациенти, а има само еден туш за капење, па пациентите си прават ред и распоред за капење, што не е најсоодветно решение.

Хигиената во установата иако задоволува сепак поради малиот број на хигиеничарки не може да се одржува на соодветно ниво, а тоа може да доведе до ширење заразни и други болести, но според одговорните лица нема право и можност за вработување поголем број хигиеничарки.

Облека

При увидот посветено е внимание и на овозможувањето пациентите да се облекуваат во своја облека за да се јакне нивниот личен идентитет и самопочитување како дел од терапевтскиот процес.

Забележано е дека поголемиот број од пациентите се облекуваат во своја облека, а мал дел во болнички пижами, но секој пациент одлучува сам како ќе биде облечен. Облеката пациентите сами ја набавуваат, но во најголем број здравствената установа ја добива преку донации.

Сместување во мали групи

И покрај потребата пациентите да се сместуваат во помали соби, при увидот во здравствената установа е констатирано дека во најголемиот дел од собите се сместени по осум пациенти, помал дел се по шест пациенти и сосема мал број соби во кои се сместени по тројца пациенти. Поради финансиски и други технички пречки нема можност за сместување помал број пациенти во една соба. Се очекува дека со реновирањето и адаптацијата ќе се направат помали соби со три до четири кревети.

Почитување на достоинството и најдобриот интерес на пациентите

Со оглед на тоа што не се евидентирани поплаки на пациентите произлегува дека вработените го почитуваат нивното достоинство и дека во практиката нема казнети здравствени работници поради непочитување на достоинството и најдобриот интерес на пациентот. Пациентите изразија големо задоволство особено од персоналот во Судското одделение.

При увидот е констатирано дека во последниот период се води посебна писмена евиденција за сите поплаки на пациентите и дека се вработени двајца правници кои постапуваат по поплаките на пациентите и им даваат правна помош. Едновременно е констатирано дека не е евидентирана ни една поплака во врска со односот на персоналот кон пациентите.

Исто така постои посебна просторија за сместување лице за поплаки на пациентите каде секој пациент самостојно ќе може да дојде и пред одговорното лице да ги изнесе своите поплаки.

Услови за хуман престој и безбедна животна средина

Во поглед на ова право констатирано е дека заради безбедност на пациентите во собите нема штекери за вклучување во електричната мрежа, туку електричната светлина се вклучува и исклучува централно.

Во одделенијата каде што се сместени пациенти кои се опасни за себе и за другите лица има решетки на прозорците и други безбедни средства и во собите нема предмети кои би можеле да послужат за самоповреда или за повреда на други лица.

ЛЕКУВАЊЕ

Обезбеденост со потребни лекарства

Здравствената установа располага со сите потребни лекарства и нема периоди на недостиг од лекарства. Во одредени случаи кога се потребни одредени лекови што не можат да се набават во Република Македонија, таквите лекарства се набавуваат од странство. Ниенден пациент не останал без потребните лекарства, а за одделни пациенти се употребувале и многу скапи

лекови, односно не се штеди на лековите на штета на пациентите, туку секој пациент редовно ја добива потребната терапија.

Видови терапија

Во здравствената установа кон пациентите се применуваат ампуларна и таблетарна терапија, а електроконвулзивната терапија веќе не се применува затоа што е оценето дека е нехумана. Исто така не се применува терапија во нејзина немодифицирана форма т.е. без анестетик и мускулни релаксанти.

Прегледи

Заради донесување правилна одлука заснована на доволно информации потребно е да се вршат редовни прегледи за утврдување на здравствената состојба на пациентите.

Кај секој пациент секојдневно се врши визита, а еднаш годишно се врши систематски преглед на пациентите. За сите прегледи и визити се води евиденција и се запишуваат сите податоци, со што редовно и континуирано се следи состојбата на секој пациент поединечно и се преземаат соодветни мерки.

СРЕДСТВА ЗА ОГРАНИЧУВАЊЕ

Примена на средства за ограничување и нехумани начини на справување (врзување за кревет, лудачки кошули, врзување со ремени и сл.)

При увидот е констатирано дека единствен начин на кој се врши ограничување на пациентите се ремените за врзување кои се применуваат само во крајни случаи заради заштита на пациентот и заштита на другите лица, а други начини на ограничување не се применуваат. При увидот не е затекнато ниедно лице над кое е применето средство за ограничување, меѓутоа констатирано е дека лицата што се „фиксираат“ не се одвојуваат во посебна просторија, затоа што не постои таква просторија, па поради тоа се случува фиксацијата да се врши во присуство на други пациенти, што не е во согласност со меѓународните стандарди.

Постапка за преземање мерки за ограничување

Доколку се употребува мерка за ограничување потребно е да се бара дозвола од лекарот и ограничувањето да се отстрани кога ќе престане потребата за тоа.

Во врска со оваа мерка при увидот е констатирано дека се пополнува посебен образец од страна на лекарот кој е одговорен за пациентот и тој одлучува дали, кога и колку време треба да се применува ограничувањето.

Во практиката ограничувањето трае најмногу два часа и немало случаи некој од пациентите подолг период да биде „фиксиран“.

Одговорните лица во здравствената установа истакнаа дека најчесто се преземаат други мерки за смирување пациенти за која цел во здравствената установа има обучен персонал за примена на нефизички и техники за мануелна контрола. Кадарот, особено медицинските сестри се обучени за преземање такви мерки и еднаш годишно се одржуваат предавања за вработените заради нивна стручна обука и запознавање со хумани и нефизички техники за смирување на пациентите.

Во однос на постоење општа политика и општи правила за преземање мерки за ограничување спрема пациентите, истакнато е дека здравствената установа нема општи правила, туку се одлучува за секој конкретен случај поединечно.

Секој пример на физичко ограничување пациенти потребно е да се забележи во посебен регистар отворен за оваа цел, а истото треба да се забележи и во досието на пациентот. При увидот е констатирано дека оваа обврска се исполнува и дека во секое одделение на здравствената установа се води посебен регистар за секое ограничување, односно фиксација на пациентите.

ДРУГИ ПРАВА

Право на работа

Со оглед на тоа што и лицата со ментална болест зависно од состојбата можат да го остваруваат правото на работа, поставено е прашање дали некој од пациентите кој се лекувал во установата само поради тоа ја изгубил работата или не може да најде работа.

Одговорено е дека додека лицата се сместени во Установата на лекување не може да им се даде отказ од работното место и дека до сега ова право е почитувано, а установата нема сознанија дали некои од пациентите го изгубиле работното место или не можеле да се вработат само поради лекување во таа установа.

Недискриминација

Во Установата е нагласено дека немало случаи на дискриминација на пациент по ниеден основ и дека сите пациенти еднакво се третираат при лекувањето во оваа здравствена установа.

Исто така, до Народниот правобранител досега не е поднесена претставка од пациент поради дискриминација при лекувањето.

Констатирано е и дека при остварувањето на правото на здравствена заштита во оваа установа пациентите немаат проблеми без оглед дали се здравствено осигурани или не.

Сепак, во поглед на лекувањето на лицата со ментална болест во други здравствени установи од други заболувања што не се поврзани со менталното здравје констатирано е дека односот на другите здравствени установи спрема пациентите од оваа здравствена установа не е најсоодветен поради што овие лица не се примаат на лекување (иако имаат потреба) и најчесто се враќаат во Психијатриската болница. Со таквото постапување овие лица се на некој начин

дискриминирани и често им е ограничено правото на здравствена заштита надвор од Психијатриската болница додека во таа болница нема опрема и услови за лекување на сите заболувања.

За секој пациент кој од Психијатриската болница е упатен на лекување во друга здравствена установа, независно дали е осигуран или не, трошоците се бара да ги надомести Психијатриската болница како за приватно лекување со што неосновано се оптеретува буџетот на оваа установа. Воедно, лицата со ментална болест што се лекуваат амбулантски не се слободени од партиципација поради што пациентите често поради немање средства за плаќање партиципација бараат да бидат хоспитализирани во установата или се откажуваат од натамошно лекување.

Работно ангажирање

Пациентите сместени во оваа здравствена установа зависно од нивните можности, способности, како и од здравствена состојба работно се ангажираат и за работата добиваат одреден надоместок.

Пациентите работно се ангажираат за извршување работни задачи поврзани со нивната професија зависно од нивната работна способност и според нивните желби.

Одвоеност на пациентите според пол

При увидот е констатирано дека пациентите се одвоени во посебни соби зависно од полот, меѓутоа според современите тенденции во одделенијата се мешаат пациенти од различни полови бидејќи се цени дека тоа е позитивно за пациентите. Во случај на итност и потреба само во Одделението за интензивна нега може да се случи да бидат сместени лица од различен пол во иста просторија, но и во таков случај пациентите се издвојуваат со паравани.

Во оваа здравствена установа не се сместуваат и не се задржуваат малолетни лица, туку се упатуваат на Клиниката за психијатрија.

Контакти со лица во установата и со други лица, примање и испраќање пошта

Сите пациенти сместени во здравствената установа имаат право и можност да остваруваат лични контакти со лицата во установата и со други лица. Остварувањето на ова право се поттикнува затоа што, според лекарите во установата, тоа позитивно влијае на пациентите.

Пациентите со надворешниот свет контактираат на повеќе начини, односно преку: телефонирање, остварување лични средби, праќање и примање пошта, гледање телевизија.

- **Телефонирање.** За остварување на ова право постојат јавни говорници, а дел од пациентите имаат и мобилни телефони.

- **Остварувањето лични средби** меѓу пациентите и роднините или други лица е овозможено во секое време, односно секој може да дојде во установата и да ги посети пациентите, при што установата прави напори пациентите да имаат почести контакти со надворешниот свет и со роднините бидејќи тоа позитивно влијае на нив и на нивното здравје.

Одржувањето на средбите и личните контакти се врши во посебна просторија заради заштита на приватноста.

Контактите со надворешниот свет пациентите ги остваруваат и преку овозможување на правото да **праќаат и примаат пошта**. Писмата насловени до пациентите се доставуваат лично без отварање и контрола.

Според одговорните во Установата не се врши никаква **цензура**, отварање писма или следење на комуникацијата на пациентите со лица дојдени надвор од установата.

Во здравствената установа не се обезбедени услови и можности пациентите да користат **интернет** затоа што установата се уште во секое одделение нема пристап до интернет.

Во поглед на правото пациентите да следат **телевизија** или на друг начин да добиваат информации, при увидот е констатирано дека во секое одделение во дневниот простор има телевизор.

Право на учество во верски активности по личен избор

Во врска со остварувањето на ова право констатирано е дека во здравствената установа нема посебни услови и простории за изразување на верските обичаи и молитви, но според одговорните лица на установата, доколку пациентите изразат желба се носат во верски објекти за секој празник.

Право на користење викенд отсуство

Во интерес на секој пациент е што почесто, односно ако е можно и секој викенд да биде со семејството. Во случаите кога семејството покажува таков интерес и е во можност да се грижи за лицето со ментална болест тоа се практикува, при што секако се води сметка за состојбата на пациентот. Дел од пациентите поради тешката состојба не можат секој викенд да бидат пуштани дома, а дел од пациентите не се пуштаат затоа што роднините немаат интерес и не сакаат да ги земат.

Обезбедување лична сигурност на пациентите

Според одговорните лица во установата се преземаат сите мерки за лична сигурност на секој пациент, а за инвалидизирани лица има пристапни патеки до објектите во болницата.

Во поглед на условите за обезбедување лична сигурност за сите пациенти и постоење случаи на бегства, напади од надворешни лица, самоповредувања или слично, лицата што се лекуваат од алкохолизам можат слободно да си одат кога сакаат и да се движат слободно, а останатите само со дозвола. Бегства ретко се случуваат и при такви случаи веднаш се информира семејството и се проверува дали пациентот е дома, а доколку не е дома се известува полицијата со опис на побегнатиот пациент. Од време на време се случува пациентите на неколку часа да ја напуштат болницата без дозвола, но повторно се враќаат назад.

Од увидот е констатирано дека околу здравствената установа нема ограда и секој од пациентите кој сам се шета во кругот на установата има можност да излезе надвор. Причина за несоодветна обезбеденост на

Установата е и малиот број на вработени лица задолжени со оваа обврска, кои поради големиот простор кој го опфаќа установата не се во можност да го следат движењето на секој пациент. Исто така, поставените камери не обезбедуваат следење на целокупниот простор на Установата.

Во текот на 2009 година едно лице незабележано ја напуштило установата и подолг период не е пронајдено, поради што интервенираше и Народниот правобранител. Исто така, во текот на 2009 година еден од пациентите почина поради пад од дрво во кругот на установата, од што може да се **констатира дека нема најсоодветни услови** за сигурна и лична безбедност на секој пациент и за спречување на пациентите самоволно да ја напуштат установата или да се повредат.

Социјална заштита

Во поглед на социјалната заштита на лицата со ментална болест поставено е прашање како се надминува социјалната состојба на лицата со ментална болест и дали има пациенти што примаат некаков вид социјална заштита, како и дали стручните служби во Установата им помагаат на пациентите да остварат некое право кое им следува според закон.

На овие прашања е изјавено дека преку социјалниот работник пациентите ги остваруваат нивните социјални права, при што не само што им се укажува кои права можат да ги остварат, туку често социјалниот работник директно оди во надлежните органи и установи сам и или заедно со пациентот за да му помогне да оствари одредено со закон утврдено право.

Учество на експерти од различни дисциплини

Во практиката ретко се користи учество на медицински или правни **експерти** во третманот и давањето помош на пациентите.

Здравствената установа единствено има склучено договори со клиниките за ангажирање одредени медицински лица – лекари, кои по повик доаѓаат заради преземање одредени медицински услуги на лицата сместени во оваа установа. Кога треба да се издаде конзилијарно мислење пациентите најчесто се носат на клиниките затоа што лекарите од други здравствени установи немаат интерес да доаѓаат во Психијатриската болница.

Посебни научни и медицински домашни или меѓународни експерти не се користат ниту пак Установата има посебни средства за таа намена.

Во поглед на **правната заштита** пред извесен период вработени се двајца правници кои им помагаат на пациентите во правните проблеми и постапуват од правен аспект по поплаките на пациентите, а секое барање се заведува во посебен регистар.

Правни совети и правна помош

Остварувањето на правото за добивање правни совети и правна помош при остварувањето и заштитата на правата на лицата со ментална болест сместени во здравствена установа се реализира со помош на правниците и социјалните работници. Секогаш кога пациентите ќе побараат правна помош и

заштита им се излегува во пресрет и до сега во врска со ова право нема никави проблеми ниту поплаки од пациентите.

Информираност на пациентите и нивните семејства

На секое одделение има печатен материјал достапен за пациентите и роднините, а се издадени и брошури, но Установата нема можност за секој пациент и секој посетител да обезбеди упатства и брошури.

Право на поплака до директорот на установата и право на одговор

Пациентите имаат право во рок од осум дена од денот на повредата на правото да поднесат поплака до директорот, а директорот е должен во рок од 15 дена да го извести лицето за наодите и за преземените мерки.

Во практиката на Установата секој пациент може да поднесе поплака, при што секоја поплака се заведува во посебен регистер, се одговара во законски предвидениот рок и сите податоци за видот на поплаката и за одговорот се заведуваат и во досието на пациентот. Ова е понова практика воведена по донесувањето на Законот за заштита на правата на пациентите. Поплаките се упатуваат усно или писмено, но ако станува збор за нешто посериозно се бара писмена поплака која се заведува во регистрот, се обработува и му се одговара на пациентот, а воедно се преземаат и соодветни мерки ако се оцени дека поплаката е оправдана.

Меѓутоа од воведувањето на ваквата практика пациентите ретко поднесуваат поплаки, односно досега нема забележано ниту еден пример на основана и сериозна поплака. При увидот беше истакнат еден пример кој се случил неодамна при што пациентот се жалел затоа што бил принудуван да се капе, поради што упатил поплака и до министерот за здравство.

Имало мал број поплаки од зависници од дрога кои сакале поголема и почеста терапија од препишаната, што во секој конкретен случај било оценувано дали тоа би било во интерес на здравјето на пациентот или не.

Инаку за наодот на директорот по упатена поплака се изготвува писмен документ, при што и поплаката и наодот на директорот се наоѓаат во досието на пациентот.

Поднесување претставки и поплаки до Министерството за здравство и до други надлежни органи

Остварувањето на ова право на пациентите се реализира на начин што доколку пациентите не се задоволни од наодот на директорот можат да поднесат претставки и поплаки до Министерството за здравство или до други установи и институции.

Во практиката нема пречки во остварувањето на ова право и евидентирана е само една поплака до министерот од пациент што не сакал да се капе.

На поплаките на пациентите Министерството за здравство е должно да одговори во рок од 30 дена, а тоа е рок што досега се почитува.

МЕРКИ И ДЕЈСТВИЈА КОИ НЕ СМЕАТ ДА СЕ ПРЕЗЕМААТ СПРЕМА ПАЦИЕНТИТЕ

Со Законот е забрането: мачење, нечовечко однесување или понижување и казнување. При увидот е истакнато дека досега немало такви појави во оваа установа, но Народниот правобранител потенцира дека пред неколку години има добиено неколку претставки за малтретирање пациенти од вработени во Установата по што по негова интервенција беа преземени мерки за одговорност спрема вработените лица. Сепак во последно време до Народниот правобранител не се поднесени вакви претставки, ниту пак Народниот правобранител има стекнато сознанија за такви појави.

Клинички или експериментални научни истражувања

Според Законот за заштита на правата на пациентите, за вршење научни истражувања над пациент неопходно е да се даде свесна, јасна и доброволна согласност на пациентот, која согласност пациентот или негов родител и старател може да ја повлече во секое време на начин на кој таа била дадена.

Во врска со оваа заштита одговорните лица во наведената здравствена установа изјавија дека Установата не врши научни истражувања над пациентите.

Исто така е потенцирано дека не се врши **стерилизација на пациенти**, односно дека досега не биле преземени вакви мерки ниту пак смеат да се преземат.

Информирање пациент за неговата здравствена состојба

Секој пациент зависно од неговата способност да ја сфати и разбере информацијата се информира за неговата здравствена состојба, освен ако е тоа штетно за неговото здравје. Доколку пациентот не е во можност да ја сфати информацијата за здравствената состојба, установата ги информира роднините.

Стручен тим за третман и рехабилитација на пациенти

Стручниот тим кој треба да работи со секој пациент треба да подготвува поединечна програма за лицето и тоа во писмена форма.

Во оваа здравствена установа по приемот на лицето веднаш се формира стручен тим на Приемно одделение составен од: психолог, социјален работник и лекар. Потоа се вршат потребните анализи и се определува дијагнозата, се чисти и бања пациентот и се облекува во чиста облека. Еднаш седмично шефот на одделението и директорот на Болницата вршат контрола, секојдневно се врши визита, а пред пациентот да се отпушти повторно се проверува неговата состојба од сите аспекти и се одлучува дали може да биде отпуштен од Установата.

Во Установата има доволно стручни тимови иако недостига кадар предвиден со систематизацијата, особено постои недостиг од доктори специјалисти, медицински сестри и хигиеничарки.

Контролни прегледи на пациенти кои ја напуштиле Установата

Обврската за контролни прегледи на пациенти кои ја напуштиле Установата еден месец претходно Установата ја исполнува на начин што секој пациент го упатува каде да се јави на контрола, односно дали да се јави на Клиника или во дневен центар. За остварување на ова право и обврска Установата ги потсетува пациентите по телефон, а има и мобилна патронажна служба која пациентите ги посетува дома.

Пациентите ја почитуваат оваа обврска, при што оние коишто се од Скопје се посетени и дома и се внимава да ја примаат терапијата, а сите вакви активности се на терет на Установата. Доколку пациентот се префрли во друга здравствена установа, му се дава само отпусната листа и отпусното писмо кое ги содржи сите податоци за преземени мерки, за терапијата и сл.

Лицето сместено во здравствена установа без негова согласност може да се отпушти само врз основа на судска одлука донесена врз основа на мислењето на стручниот тим.

Во наведената здравствена установа доколку се оцени дека пациентот нема потреба од натамошно лекување се испишува од Установата и се известува судот, но со оглед на тоа што судот не одлучува благовремено, пациентот не се задржува, туку се испишува и му се дава терапија од болницата за неколку дена.

КОНСТАТАЦИИ

- Постојат случаи на присилно сместување пациенти во здравствената установа без нивна согласност и без судска одлука затоа што судовите неблаговремено постапуваат по барањата на здравствената установа, а таквото постапување е спротивно на законската регулатива.

- Изостанува индивидуален план и програма за третман и рехабилитација со што не се почитува член 23, став 2 од Законот за ментално здравје.

- Непримена на одредбите од член 58 на Законот за вонпарнична постапка, при доброволната хоспитализација поради нивната неприменливост во практиката од аспект на обезбедување на предвидените сведоци и обврската и во вакви случаи да се известува судот.

- Незадоволителен квалитет на храната што им се нуди на пациентите.

- Необезбедено соодветно ладење во собите на пациентите, што ја влошува состојбата особено во деновите кога температурата е превисока.

- Непостојан соодветно декорирање на собите на пациентите за нивна визуелна стимулација и чувство на пријатност за престој.

- Неможеност за безбедно чување на личните работи на пациентите.

- Немање санитарни простории прилагодени за постарите, немоќните и хендикепираните лица, со што се отежнува нивниот престој во Установата.

- Сместување пациенти во големи спални соби што не влијае позитивно на нивната психосоцијална состојба.

- Неподобрена општа состојба во поглед на условите за живеење и престој, дупки во ходниците и распаднати сидови, стари кревети и стари и искршени плакари во собите.

- Пренатрупаност во некои одделенија (судско одделение).

- Непостоење соодветни услови за безбедност на пациентите од бегство и допуштање пациентите без контрола да се движат во кругот на болницата што некогаш резултира со нивно незабележано напуштање на установата.
- Недостиг од разработена политика и општи правила за преземање мерки за ограничување на пациентите. Преземање несоодветни мерки не е утврдено.
- „Фиксација“ на пациенти во присуство на други пациенти поради немање просторни и други услови за одвојување на овие лица.
- Доброволно и присилно хоспитализирани пациенти во исто одделение, особено лица на кои со судска одлука им е изречена мерка задолжително лекување. Сместување алкохоличари и зависници од droga во исти простории со доброволно хоспитализираните лица.
- Немање сознанија и какви било податоци за евентуална дискриминација на пациенти.
- Подолг престој на пациенти во установата сместени на лекување со судска одлука поради сторено казниво дело и покрај нивната подобрена состојба поради реткото преиспитување на одлуките изречени од судовите.
- Дискриминација со неприфаќање на пациентите од оваа установа за лекување во други здравствени установи од болести што не се поврзани со менталното здравје.
- Немање услови за пристап до интернет за пациентите како резултат на недостиг на средства и опременост на здравствената установа.
- Непостоење други (дневни) центри за ментално здравје и покрај позитивната оцена на нивната работа.
- Непостоење просторни и други услови за изразување верски активности на пациентите во рамките на установата, согласно член 14 од Законот за ментално здравје.
- Невклучување надворешни експерти за давање повисоко ниво на помош и заштита на пациентите во Установата.
- Недоследно почитување на правото на пациентот и на членовите на неговото семејство да бидат информирани за работата на Установата преку посебни брошури и друг информативен материјал.
- Недостиг на одреден вид обучен и стручен кадар и покрај доволниот број стручен кадар и стручни тимови.

ПСИХИЈАТРИСКА БОЛНИЦА ДЕМИР ХИСАР

Оваа здравствена организација има регионален карактер, односно го опфаќа југозападниот регион на Република Македонија.

Организациска поставеност и услови за престој

Јавната здравствена организација Психијатриска болница Демир Хисар е организирана во повеќе одделенија, при што во состав на Јавната здравствена организација работи и Центар за ментално здравје лоциран во Прилеп.

Ваков центар за ментално здравје пред повеќе години е предвидено да се отвори и во Битола, но до денес тоа не е сторено

со образложение дека не може да се најде соодветна локација. Капацитетот на Психијатриската болница е 400 кревети.

Во моментот на увидот во болницата се евидентирани 619 пациенти, од кои 234 беа на лекување во дневните болници, 43 беа пуштени на користење викенд отсуство, а 385 беа сместени во болницата.

Во текот на 2008 година во болницата се лекувани вкупно 1163 пациенти по сите групи на болести, од кои најголем број лица на возраст од 41 до 50 години.

Во Центарот за рехабилитација се вработени терапевти по: ликовно, музичко и физичко воспитание, како и терапевти за изработка на ракотворби и шиене на машина. Увидот извршен во кабинетите наменети за овие активности упатува на заклучок дека вака спроведената терапија во лекувањето на пациентите во болницата преку развивање на нивните лични способности и карактеристики, дава многу позитивни резултати во процесот на излекување на болните лица. Кабинетите се чисти, пространи, осветлени и добро опремени, особено библиотечниот фонд на книги, а во ходниците на Управната зграда се истакнати ликовните достигнувања на талентираниите пациенти.

Квалитетот на условите за живот и лекување на пациентите сместени во болницата, неизбежно се поврзани со финансиските средства кои, за жал, се недоволни за обезбедување добар квалитет на живеење на пациентите.

Дел од објектите се во релативно сочувана состојба, додека пак еден дел воопшто не се достоини за сместување пациенти затоа што условите во нив не ги исполнуваат минималните хигиенско – технички норми за престој. Особено е загрижувачка состојбата во Судското одделение и Одделението за сместување потешко ментално болни лица, каде има неподносливо непријатна миризма.

Во Судското одделение се сместени лица на кои со судска одлука им е изречена мерка за безбедност или се на издржување мерка притвор. Поради специфичноста на оваа категорија осуденици и притворени лица, како и поради можноста за нивно бегство, ова одделение треба да биде постојано заклучено, но при увидот беа забележани две лица како шетаат во дворот пред зградата.

Состојбата со опременоста и хигиената во оваа зграда е алармантна. Тука се сместени 40 лица, а трпезаријата каде треба да се хранат располага со три обични масички и 5–6 столици од кои 3 неупотребливи. Подот во зградата упатува дека пред многу години бил обложен со линолеум, кој сега 80% го нема, искинат е и се гледа бетон над кој се наоѓа дебел слој на мрсна, валкана и поцрнета подлога. Вратите во просториите за сместување се неупотребливи и искршени, ѕидовите одамна не се фарбани, а креветите се без душеци, обложени само со сунѓер и покриени со стари чаршафи и ќебиња.

Иста или слична е состојбата и со Одделението каде се сместени лица со потешки форми на ментални заболувања. И оваа зграда поради тежината на менталните нарушувања на пациентите, како и поради безбедносни причини е постојано заклучена. При увидот во зградата немаше ниту едно вработено лице–болничар, а влезната врата ја

отклучи еден од пациентите. Пациентите кои беа затекнати при увидот беа во лоша хигиенска состојба, односно неуредни и облечени во нечиста облека со забележителна потреба од стрижење, бричење и капење. Во една од просториите за сместување двајца пациенти беа легнати во ист кревет и покриени со ќебина, а во креветот до нив беше легната мачка, со главата на перница покриена со ќебе до главата која воопшто не изреагира, туку продолжи мирно да лежи! За ваквата недозволена ситуација, лекарот кусо забележа дека мачките влегуваат од отворените прозорци, што упатува на заклучок дека вакви и слични ситуации се можни и во другите одделенија каде престојуваат ментално болни лица.

Состојбата во Одделението за мажи и жени, во Адолесцентното одделение и во Одделението за сместување лица зависни од дрога и алкохол, е релативно добра, а опремата и хигиената е на задоволително ниво. Сепак секаде е забележан недостастиг на орманчиња за секој пациент поединечно за чување облека и други лични предмети.

На некои пациенти им се овозможува слободно движење на свеж воздух во дворот на болницата, како и спортска активност на фудбалското игралиште, зависно од пациентот и степенот на неговото душевно или ментално нарушено здравје.

Во кругот на болницата има продавница за храна каде пациентите можат да купуваат според нивните желби и потреби.

НАЧИН НА СМЕСТУВАЊЕ

Доброволно сместување

Секое лице кое доброволно прифаќа да се лекува во Јавната здравствена организација Психијатриска болница Демир Хисар при приемот пополнува посебен образец на кој се потпишуваат двајца сведоци, од кои едниот е член на персоналот, а другиот е член на семејството. При приемот секогаш се известуваат родителите или други членови на семејството, а тоа го прави пациентот или социјалните работници во болницата.

Доколку не може да се утврди идентитетот на лицето при приемот, болницата бара информации од Секторот за внатрешни работи Битола и од Центарот за социјални работи во местото на живеење на лицето.

Во досието на пациентот се внесуваат податоци за: денот, часот и приемот на лицето, идентитетот, медицинскиот упат, извештаите за состојбата, планот и програмата за третман и рехабилитација, како и други документи за здравствената состојба на лицето.

Потребните податоци за здравствената состојба на пациентот, доколку не се обезбедени ги утврдува лекар врз основа на констатирана фактичка состојба низ разговор, со преглед и сл.

Овие податоци се евидентираат и се чуваат на начин на кој се обезбедува нивна тајност и заштита согласно со прописите за заштита на личните податоци.

Секој пациент има посебно медицинско досие и сите податоци во него се чуваат согласно законската регулатива. Пристап до медицинското досие имаат

само лекарите и медицинскиот персонал, а други лица можат да имаат пристап само со судски налог.

Согласно законската регулатива **согласност за прием** во здравствената установа се врши преку давање **писмена изјава пред овластено лице и пред двајца писмени полнолетни сведоци** кои не се вработени во здравствената организација и кои не се крвни роднини со лицето во права линија, во странична линија до четврти степен и по сватовство до втор степен, ни негов брачен другар, како ни лицето што го донело лицето во здравствената установа (член 58 од Законот за вонпарнична постапка). Сепак во практиката на оваа здравствена установа оваа законска одредба не се применува затоа што болницата не може да обезбедува сведоци според наведената законска одредба поради што за сведоци се повикуваат лица од персоналот на болницата, лицето кое го довело пациентот и полицаецот кој го довел во болницата, доколку лицето е присилно доведено.

Присилно задржување на лекување

Присилно се задржуваат на лекување лицата на кои им е загрозен животот и здравјето и животот и здравјето на други лица.

- Присилното задржување се врши по пат на пријава од семејството на лицето или по пријава од полиција.
- Ако лицето е агресивно и опасно, иако може само да даде изјава, тоа присилно се задржува.

Известување суд

При присилното задржување болницата го известува судот во рок од 24 часа од приемот, а во наредните 24 часа судот треба да постапи по пријавата.

Ако судот не постапи во законскиот рок, по проценка на тим на лекари, ќе се одлучи дали лицето ќе биде пуштено или задржано.

Обично судот постапува по пријавите на болницата, но понекогаш се случува болницата да испрати ургенции до судот заради неблагоприятно постапување.

Во моментот на увидот пет пациенти беа задржани во болницата за кои Основен суд Битола се уште немаше донесено одлука.

Известување родители или други лица

При задржување лице со ментална болест во болницата, секогаш се известува семејството или други лица од кругот на лицата што живеат заедно со лицето со ментална болест, а доколку не се најде никој близок и пациентот не е во состојба да даде податоци, се известува центарот за социјални работи во местото на живеење на пациентот.

До сега никој не покренал постапка против здравствената установа во случај кога пациентот е сместен во Установата присилно, но не е донесена судска одлука.

Ограничување на слободата на движење

или контактирање со надворешниот свет

За ограничување на движењето здравствената установа е должна во рок од 48 часа да поднесе пријава до судот. Ваква пријава не се поднесува ако лицето е задржано врз основа на решение за притвор или во кривична постапка.

Во оваа здравствена установа движењето се ограничува само ако станува збор за лица опасни за околината, суицидни, склони кон самоповредување, при што лекарот кој ги лекува одлучува за ограничувањето на слободата на движење и контактирање со надворешниот свет.

Бројот на овие пациенти е променлив и не е добиен конкретен одговор дали има судска одлука, но психијатарот кој беше затекнат во болницата и со кого беше разговарано за стручните информации смета дека само докторот кој го лечи пациентот може да донесе таква одлука. Оттука може да се заклучи дека најверојатно судска одлука не се бара.

Ако лицето примено со негова согласност ја отповика согласноста, тогаш доколку овластеното лице смета дека ментално болното лице уште треба да се задржи во установата, должно е во рок од 24 часа за тоа да го извести судот.

Во оваа здравствена установа не се забележани вакви случаи, меѓутоа доколку има ваква потреба за тоа одлучува докторот кој го лекува пациентот, а тој исто така може на стручен колегиум дополнително да се консултира со стручен тим. Докторот кој одлучува за ова прашање составува потврда за задржување на лицето и за тоа го известува стручниот колегиум.

Според тоа, натамошното задржување на лицето зависи од мислењето на докторот кој го лекува или евентуално од мислењето на стручниот колегиум. Иако за сите вакви случаи треба да се известува судот, во практиката на оваа здравствена установа нема ваков случај.

ПРАВА И ГРИЖА ЗА ЛИЦАТА СО МЕНТАЛНА БОЛЕСТ

На секој пациент во установите му се обезбедува соодветна грижа, лекување и рехабилитација, во согласност со тековните достигнувања, со индивидуална работа врз основа на поединечен план за работа.

Индивидуална и групна терапија

Во оваа установа за секој пациент се подготвува план за работа на стручниот тим, во кој е опфатен биолошки, психотерапевтски и социотерапевтски третман, потпишан од: лекар психијатар, психолог, социјален работник и медицинска сестра. Во Установата има стручен тим што работи со секој пациент и стручните тимови се составени од: психијатар (неуропсихијатар), социјален работник, психолог и медицинска сестра.

Во поглед на прашањето дали работата со пациентите се заснива пред се на рехабилитациони и терапевтски активности е утврдено дека се врши проценка дали и каква терапија ќе се спроведе врз пациентот, во зависност од поставената дијагноза. Притоа е констатирано дека во Установата нема креветска терапија, односно секој пациент е должен сам да оди и да ја прими терапијата со лекови, односно терапија не се дели по кревети како во минатото.

При изработката на планот се почитуваат поединечните потреби на пациентот, односно при работата со пациентот се постапува соодветно со неговите поединечни потреби.

Пациентите имаат можност за секојдневни разговори со докторот, а за резултатите од работата се пишуваат месечни извештаи.

Доколку се оцени дека одреден начин на работа не дава позитивни резултати се донесува друг план за работа и често се случува да се изврши промена во планот на работата, а измената зависи од состојбата на пациентот.

Во оваа установа се врши и **групна терапија**, а групите ги формира доктор како мали групи од 6 до 12 пациенти или проширена терапевтска заедница, која докторот ја координира.

Рекреација

Пациентите со ментална болест имаат право на редовен пристап до соодветно опремени простории за рекреација и можност за секојдневна рекреација на отворено.

Здравствената установа располага со спортска и музичка сала, простории за цртање, за изработка на ракотворби, столарска работилница, библиотека и просторија за шиене каде при увидот беа затекнати пациенти кои шијеа навлаки за перници и чаршафи за креветите во болницата.

УСЛОВИ ЗА ЖИВЕЕЊЕ И ПРЕСТОЈ

Исхрана

Во однос на обезбедувањето храна според потребите и желбите и зависно од здравствена состојба на секој пациент при увидот е констатирано дека храната е иста како за сите пациенти така и за персоналот, а по упат на лекар може да се подготвува и друга храна за одредени пациенти.

Затоплување и ладење

Соодветно затоплување и ладење во сите простории каде што се сместени пациентите е обезбедено со парно затоплување спроведено во целата болница и со клима уреди за ладење поставени само во салоните, но не и во спалните соби.

Декорирање и уредување на собите

Декорирањето и уредувањето на собите е потребно за пациентите да имаат визуелна стимулација.

Во оваа здравствена установа единствено во женскиот оддел на Одделението каде се сместени и мажи и жени, собите се уредени и декорирани, додека пак во другите одделенија тоа не е случај.

Чување лични работи

При увидот е утврдено дека пациентите немаат свои делови за чување и заклучување лични работи бидејќи во секоја соба има по едно старо шкафче.

Санитарни простории

Во однос на опременоста и хигиената на санитарните простории и постоењето соодветни санитарни простории за постари и хендикепирани лица утврдено е дека во Судското одделение санитарните простории се во многу лоша состојба, со канализациска и водоводна инсталација која прокиснува поради дотрајаност.

Исто така во установата нема санитарни простории адаптирани за стари и инвалидизирани пациенти.

Облека

Заради јакнење на личниот идентитет и самопочит кај пациентите како дел од терапевтскиот процес потребно е овозможување пациентите да се облекуват во своја облека.

Во Психијатриската болница Демир Хисар на пациентите им е овозможено да се облекуваат во своја облека, која за жал, при увидот, во најголем број беше со сомнителна чистота.

Спални соби

Во однос на преземањето мерки за намалување на бројот на големи спални соби и сместување пациенти во мали групи, забележано е дека сместувањето на пациентите во оваа здравствена установа е во зависност од градбата и условите кои ги нудат објектите кои се одамна изградени и не се адаптирани.

Почитување на достоинството и најдобриот интерес на пациентот

Во психијатриските болници потребно е да се обезбедат хумани услови за престој, безбедна животна средина и хуман однос кон пациентите. На прашањето дали сите вработени го почитуваат достоинството на пациентите, дали се преземаат мерки спрема лицата кои не го почитуваат и дали има казнети здравствени работници или други вработени лица беше истакнато дека само во случај на бегство од установата се покренуваат дисциплински постапки спрема вработените во болницата, но вработените негираа дека се врши тортура врз пациентите.

Услови за хуман престој и безбедна животна средина

Од увидот е констатирано дека во Судското одделение нема хумани услови за престој, додека пак во Одделението каде се сместени потешко болните пациенти потребно е да се посвети поголемо внимание за постигнување повисоко ниво на хигиена на пациентите.

ЛЕКУВАЊЕ

Обезбеденост со лекарства

Од разговорот со одговорните лица во Установата и со дел од пациентите е констатирано дека пациентите редовно примаат соодветна терапија и дека нема недостиг од лекови.

Лекарствата од позитивната листа редовно се набавуваат, а понекогаш се набавуваат и лекарства кои не се на оваа листа.

Иако некои од лекарствата ги купуват членовите на семејството на пациентот, секој пациент редовно ја добива потребната терапија.

Видови терапија што не се употребува

Во оваа здравствена установа електроконвулзивната терапија не се користи повеќе од 20 години и истата може да се користи само во општите болници во присуство на анестезиолог само при исклучителни состојби.

Исто така тука не се користи терапија во нејзина немодифицирана форма т.е. без анестетик и мускулни релаксанти.

Редовност на прегледи

Заради донесување правилна одлука заснована на доволно информации потребно е вршење редовни прегледи на здравствената состојба и на пропишаните лекарства на пациентот.

Во оваа здравствена установа за секој пациент се вршат редовни контроли на здравствената состојба и се преземаат соодветни терапевтски мерки.

СРЕДСТВА ЗА ОГРАНИЧУВАЊЕ

Примена на средства за ограничување и на нехумани начини на справување со пациентите (врзување за кревет, лудачки кошули, врзување со каиши и сл.)

Според одговорните лица во Установата е врзување за кревет на пациенти кај кои постои опасност од самоповредување или опасност за околината.

Во моментот на увидот ваква мерка не беше применета спрема ниеден пациент.

Постапка за преземање мерки за ограничување

Доколку се употребува мерка за ограничување треба да се бара дозвола од докторот и тоа да се прави само во исклучителни случаи и да се отстрани ограничувањето кога ќе престане потребата за тоа.

Во наведената здравствена установа при примената на мерките за ограничување се бара согласност од лекарот и се составува записник во кој се наведува траењето на мерката. Здравствената установа има обучен персонал за примена на нефизички техники и техники за мануелна контрола на пациентите. За преземање на овие мерки обучени се докторите и другиот медицински персонал.

Во врска со потребата од јасно разработена политика за преземање мерки за ограничување во оваа здравствена установа, утврдено е дека на вознемираниот пациент пред се треба да му се помогне со разговор, без примена на агресивни мерки, а ограничувањето да се изврши како крајна мерка кога тоа е неопходно.

Секој пример на физичко ограничување на пациенти се забележува во посебен регистер отворен за оваа цел, а тоа се бележи и во досието на пациентот.

ДРУГИ ПРАВА

Право на работа

Пациентите имаат право на работа согласно со нивната здравствена состојба.

Во Психијатриската болница Демир Хисар нема работно ангажирани пациенти. При увидот беше истакнат еден случај кога пациент од Прилеп добил отказно решение од работодавачот поради неговото лекување во болницата. Работникот подоцна повел судски спор кој го изгубил.

Право на недискриминација

Според одговорните во Установата, лицата со ментална болест се лекуваат без никаква дискриминација, односно на ист начин како и секој друг граѓанин во сите здравствени установи.

Во поглед на односот на другите здравствени установи за добивање одредена здравствена услуга за пациент со ментална болест, истакнато е дека соработката со другите здравствени установи е добра, особено со Клиничката болница во Битола и до сега немало случај на одбивање лекување на пациент од Психијатриската болница во Демир Хисар.

Работно ангажирање

Работното ангажирање на пациентите е врз доброволна основа и се врши само во кругот на установата, без никаков надоместок, како дел од терапијата во лекувањето.

Пациентите особено се ангажираат за уредување на дворот на болницата, косење трева, плетење, цртање, вајање, хорско пеење и сл. Но сите овие работни ангажмани се без паричен надоместок.

Одвоеност во зависност од пол

Во поглед на почитувањето на ова право утврдено е дека во здравствената установа има просторни и други услови за непречено остварување на ова право. Во здравствената установа има мешано одделение, мажи и жени, кои во ноќните часови се одвојуваат во посебни делови од зградата. На прашањето дали имало појава при итен случај и немање место да бидат сместени лица од различен пол во иста просторија беше одговорено дека немало такви случаи, туку дека во итни случаи се носи дополнителен кревет во соодветно одделение каде се сместува пациентот.

Сместување на малолетни лица

Во оваа здравствена установа се примаат само лица над 16 години. Постарите малолетници се сместуваат во Адолесцентното одделение и со малолетните лица не работи посебен стручен тим, туку истите стручни тимови кои работат со другите пациенти.

Во моментот на увидот во Адолесцентното одделение на здравствената установа беа сместени околу 30 малолетни пациенти од 16 до 18-годишна возраст.

Лични контакти во и надвор од установата Примање и испраќање пошта

На секој пациент му се овозможуваат редовни контакти со лицата во установата и со надворешни лица, при што комуникацијата со надворешни лица може да се врши и со примање и праќање поштенски пратки.

Одржувањето на личните контакти со лицата во установата секогаш е достапно и без пречки за секој пациент.

Личните контакти на пациентите со лица кои доаѓаат надвор од установата се вршат во посебна просторија заради заштита на приватноста без присуство на друго лице.

Пациентите не се ограничени во правото да примаат и праќаат пошта и тоа се остварува преку управата на болницата. Пратките не се читаат од вработените, освен ако пациентот не е во состојба да ги прочита.

Пациентите не користат **интернет** затоа што таков приклучок во болницата нема. Пациентите можат да користат мобилни телефони, доколку се способни со нив да ракуваат.

Во поглед на правото на пациентите да следат **телевизија** утврдено е дека таква можност имаат. Одделенијата каде се сместени пациенти на кои не им е одземена деловната способност – Одделението за адолесценти, Одделението за наркомани и алкохоличари, Судското одделение и мешаното одделение имаат телевизори во трпезариите.

Оваа здравствена установа располага со кабинети за: музички, сликарски, вајарски и столарски активности, спортска сала и библиотека.

Пациентите во оваа здравствена установа имаат право по свој избор да учествуваат во **верски активности**, но не е појаснето како и каде го остваруваат ова право.

Користење викенд отсуства

Секој пациент има право на викенд (освен притворените лица), секако доколку тоа го дозволува здравствената состојба и доколку пациентот има интерес и можност за време на викендот да биде сместен во неговото семејство.

Обезбедување лична сигурност на пациентите

Во поглед на условите за лична сигурност на пациентите и постоење случаи на бегства, напади од надворешни лица, самоповредувања или слично, констатирано е дека во здравствената установа сите одделенија се набљудуваат од агенција за обезбедување.

Во случај на бегства, кои според одговорните лица на Установата биле во многу мал број, веднаш се известува Полициската станица во Демир Хисар.

Здравствена и социјална заштита

Сите пациенти примени во оваа установа без разлика дали се здравствено осигурани или не, имат еднаков третман и во престојот и во лекарската терапија која врз нив се определува.

Во поглед на социјалната заштита во моментот на увидот за период од јануари-јуни регистрирани се 9 пациенти корисници на социјална помош.

Од страна на социјалните работници, на пациентите им се дава правна помош за остварување некое право кое со закон им припаѓа.

Учество на експерти

Во своето практично работење Установата ретко користи експертска медицинска или правна помош затоа што нема парични средства за оваа намена.

Правни совети и правна помош

За остварување или заштита на некое право, пациентите во Установата можат да побараат правна помош од двајца правници вработени во

Установата која пак има ангажирано и адвокат. Така, пациентите секогаш добиваат правна помош кога ќе ја побараат.

Информирање за правата на пациентите

Заради запознавање на пациентите или на членовите на нивните семејства со постапувањето на Установата и за правата што ги имаат пациентите, оваа здравствена установа нема изработено брошура за нејзината работа и за правата на пациентите, но го има истакнато Законот за правата на пациентите.

Исто така во секое одделение на видно место е истакнат куќниот ред на болницата.

Право на поплака и право на одговор

Поплаките на пациентите по кој било основ прво се поднесуваат до главната сестра на одделението, потоа до докторот кој го лечи пациентот и доколку проблемот не може да се разреши за тоа одлучува директорот на установата.

Поплаките најчесто се однесуваат на меѓусебните односи на пациентите, а во практичното работење поднесените поплаки, кои претежно се усни, не се доставуваат до директорот.

Поднесување претставки и поплаки до Министерството за здравство и до други надлежни органи

Во поглед на остварувањето на ова право на пациентите според податоците и сознанијата на одговорните лица во Установата до сега нема поплаки поднесени до Министерството за здравство или до други органи.

МЕРКИ И ДЕЈСТВИЈА КОИ НЕ СМЕАТ ДА СЕ ПРЕЗЕМААТ СПРЕМА ПАЦИЕНТИТЕ

Со Законот, покрај другото, е забрането мачење, нечовечко однесување или понижување и казнување.

Според одговорните лица, во Установата до сега немало случаи на злоупотреби од ваков вид, односно овие законски забрани се почитуваат во целост.

Клинички или експериментални научни истражувања

Според Законот за заштита на правата на пациентите, за вршење научни истражувања над пациент неопходно е да се даде свесна, јасна и доброволна согласност од пациентот, која согласност пациентот или негов родител и старател може да ја повече во секое време на начин на кој таа била дадена.

Во врска со оваа заштита одговорните лица изјавија дека во оваа здравствена установа не се вршат такви истражувања над пациентите. Исто така е потенцирано дека не се врши **стерилизација на пацинети**, односно дека досега не биле преземени такви мерки.

Информирање на пациентите за нивната здравствена состојба

Секој пациент зависно од неговата способност се известува за неговата здравствена состојба, освен ако тоа е штетно за неговото здравје.

Стручен тим за третман и рехабилитација на пациентите

Стручниот тим треба да подготви поединечна програма за лицето и тоа во писмена форма.

Во Здравствената установа има такви стручни тимови и еден стручен тим работи со околу 35 пациенти.

Во стручниот тим се вклучени: доктор, медицинска сестра, психолог и социјален работник.

За секој пациент има писмена програма по одделенија.

Контролни прегледи

Обврската за закажување контролен преглед по еден месец на пациент што ја напуштил установата се спроведува на начин што во отпусната листа лекарот дава совет за контролен преглед.

Контролниот преглед сепак не претставува обврска за пациентот, а лекарите во Установата немаат увид дали пациентот ги почитува контролните прегледи затоа што контролите може да се вршат и во дневните центри во Прилеп и Демир Хисар.

За натамошен третман докторите ги упатуваат пациентите да продолжат во кругот на семејствата и во дневните центри.

Ако пациентот се префрли во друга здравствена установа, неговото досие не се дава на другата установа, туку се дава само ако пациентот се префрлува на лекување во Дневната болница во кругот на болницата, а за другите установи се дава само отпусната листа од болницата.

Отпуст на пациенти сместени без нивна согласност

Лицето сместено во здравствена установа без негова согласност може да се отпусти само врз основа на судска одлука донесена врз основа на мислењето на стручниот тим.

Дали во вакви случаи благовремено се добива судска одлука и што ако не се добие благовремено или воопшто не се добие судска одлука, дали лицето се задржува додека не се добие судска одлука е истакнато дека нема присилно испишување од Установата. Доколку за пациент кој е присилно задржан, судот благовремено нема донесено одлука за неговото отпуштање, болницата и

понатаму го задржува ова лице на трошок на болницата, доколку тие тоа го сакаат или ако лицето нема каде да оди.

КОНСТАТАЦИИ

- И покрај оценетата потреба и предвидувањето во Битола да се отвори центар за ментално здравје тоа се уште не е направено;
- Лоши и несоодветни услови за престој на пациентите во дел од одделенијата во Установата;
- Непостоење соодветни технички и хигиенски услови во Судското одделение на Установата;
- Несоодветно одржување на хигиената на облеката на пациентите со потешки ментални заболувања и недоволна грижа за оваа категорија на пациенти;
- Непримена на одредбите од член 58 од Законот за вонпарнична постапка при доброволното хоспитализирање;
- Постоење случаи на присилно сместени пациенти за кои нема благовремено донесена судска одлука;
- Отсуствува соодветно ладење во собите за спиење на пациентите;
- Непостоење никакво декорирање на собите и немање услови и можности пациентите да чуваат свои лични работи;
- Пациентите се уште се сместуваат во големи спални соби кои се стари и неадаптирани на нивните потреби;
- Нема евидентирано податоци и сознанија дали и колку здравствените работници го почитуваат достоинството и најдобриот интерес на пациентите;
- Отсуство на хумани услови за престој во Судското одделение и во Одделението за лица со потешки ментални заболувања;
- Нема разработена политика и општи правила за преземање на мерките за ограничување, но не е утврдено преземање несоодветни мерки;
- Нема соодветна евиденција, сознанија и какви било податоци за евентуална дискриминација на некои пациенти;
- Нема проблеми со неприфаќање на пациентите од Установата да се лекуваат во други здравствени установи од болести што не се поврзани со менталното здравје;
- Нема услови за пристап до интернет за пациентите поради недостиг на средства и опременост на здравствената установа;
- Нема создадени просторни и други услови за изразување верски активности на пациентите во рамките на установата;
- Поради недостиг на средства нема вклучување надворешни експерти заради давање повисоко ниво на помош и заштита на пациентите во Установата;
- Недоследно се почитува правото на пациентот и на членовите на неговото семејство да бидат информирани за работата на Установата преку доставување посебни брошури и други материјали;
- Нема евидентирани никакви поплаки од пациентите, односно нема разработен систем за поднесување и постапување по поплаки;
- Појави на бегства и самоубиства на пациенти и покрај преземањето мерки за безбедност на пациентите од бегство, повреди или самоповреди;
- Непостоење евиденција на случаи на мачење, нечовечко постапување или казнување на пациентите поради што не може со сигурност да се утврди постоење или непостоење на вакво постапување;

- Доволен број на стручен кадар и стручни тимови во поглед на кадровската опременост.

ПСИХИЈАТРИСКА БОЛНИЦА „НЕГОРЦИ“ - ГЕВГЕЛИЈА

НАЧИН НА СМЕСТУВАЊЕ

Доброволно сместување

При увидот е констатирано дека секој пациент кој доброволно се пријавил за лекување потпишува изјава, односно здравствената установа има изготвено образец кој се пополнува од страна на пациентот.

Во оваа установа 60% од примените пациенти се доведени во придружба на медицинско лице и полициски службеник, а 40% се доведени од страна на членовите на семејството.

Согласно законската регулатива согласност за прием во здравствената установа се врши преку давање писмена изјава пред овластено лице и пред двајца писмени полнолетни сведоци кои не се вработени во здравствената установа и кои не се крвни роднини со лицето во права линија, во странична линија до четврти степен и по сватовство до втор степен, ни негов брачен другар, како ни лицето што го донело во здравствената установа (член 58 од Законот за вонпарнична постапка).

На прашањето дали и како во практиката се спроведува оваа законска одредба и кои лица се повикуваат за сведоци е истакнато дека овие законски одредби не секогаш се применуваат, односно ако се најдат вакви сведоци тогаш тие се потпишуваат, но најчесто како сведоци се потпишуваат лица од Установата, болничар и медицинска сестра.

Присилно сместување

Присилното сместување во здравствената установа се врши врз основа на судска одлука и во случаи кога какво било одолжување на неа, третман, рехабилитација или прием заради моменталната состојба на менталното здравје на лицето може да доведе до смрт или непоправлива штета по неговото здравје, сериозна самоповреда или повреда на други, како и предизвикување сериозна материјална штета, но и во таков случај мора да се донесе судска одлука.

За секој пациент задолжително се известува судот во законски предвидениот рок и секое барање до судот резултира со донесување судска одлука. Во практиката на оваа здравствена установа по барањата до судот за присилна хоспитализација најчесто се одлучува во законски предвидениот рок.

Во оваа здравствена установа нема лица што се задржани на лекување без нивна писмена согласност или без судска одлука.

Во врска со можноста за ограничување на правото на движење на пациентите во оваа здравствена установа е утврдено дека за тоа одлучува лекар психијатар, а одлуката ја потврдува стручниот колегиум.

За сите вакви случаи поднесени се пријави до судот и има донесени судски одлуки.

Во оваа здравствена установа нема случаи лице примено со негова согласност да ја отповика согласноста, но во такви случаи одлучува лекарот и

стручниот колегиум и се известува судот, а доколку не се донесе судска одлука пациентот не се испишува од установата.

Известување родители или други лица

Во врска со законската обврска на здравствената установа веднаш да ги извести родителите, законските застапници, други лица од семејството или лицата што живеат заедно со лицето со ментална болест за приемот на лицето во установата, при увидот е утврдено дека таа редовно се спроведува.

Доколку нема податоци тогаш задолжително се известува центарот за социјална работа според местото на живеење на пациентот.

Права и грижа за лицата со ментална болест

Во оваа здравствена установа се преземаат сите можни мерки на лицата со ментална болест сместени во здравствена установа да им се обезбеди најдобра грижа, лекување и рехабилитација во согласност со тековните достигнувања преку индивидуална работа и поединечен план за работа за секој пациент.

Индивидуална и групна терапија

Во врска со ова право е утврдено дека за пациентите се подготвува индивидуален план кој го спроведува стручен тим составен од: лекар, социјален работник и психолог.

На прашањето дали има стручен тим што работи со секој пациент и дали има доволно стручни лица кои успешно можат да работат со секој пациент индивидуално, и ако не како се спроведува оваа законска обврска, констатирано е дека има доволно стручни лица и стручни тимови, меѓутоа е истакнато дека постои недосиг од терапевти.

Во поглед на прашањето дали работата со пациентите се заснива пред се на рехабилитациски и терапевтски активности, утврдено е дека двапати седмично пациентите имаат групна терапија, при што се опфаќаат сите пациенти. Во оваа установа пациентите можат да користат: музички, фискултурни и столарски работилници, но постојат недоволно просторни можност за опфат на сите пациенти.

Посебен акцент во оваа установа се става на рехабилитациските активности за пациентите.

При изработката на поединечните планови за работа за секој пациент пред се се внимава на неговите индивидуални потреби затоа што без нивно почитување би изостанувале резултатите во третманот. Доколку се оцени дека одредена работа со пациентот не дава добри резултати се врши измена на планот за работа.

Со пациентите се врши и групна терапија, односно психосоцијална терапија која се спроведува еднаш седмично, при што се зема предвид мислењето и потребите на пациентот. Со пациентите работи посебен стручен тим составен од: лекар, социјален работник и психолог.

Можност за рекреација

Во оваа здравствена установа за сите пациенти се обезбедени услови и можности за рекреација во: физкултурната сала, на тениското игралиште и во просториите за работна терапија каде пациентите сликаат, пишуваат или се занимаваат со други активности.

Исто така сите пациенти секој ден задолжително шетаат во кругот на здравствената установа.

УСЛОВИ ЗА ЖИВЕЕЊЕ И ПРЕСТОЈ

Општа состојба

Општата состојба во установата во поглед на условите за живеење и престој за разлика од последните посети од страна на Народниот правобранител е доста подобрена во однос на условите за сместување на пациентите. При увидот е констатирано дека е извршено реновирање на постојните простории за сместување и на просториите за подготвуваче и сервирање на храната. Во завршна фаза е и изградбата на нови простории за сместување и на посебна просторија од каде ќе се надгледуваат пациентите, а со цел за поблиска комуникација со стручните тимови, редовно следење на состојбата и давање потребна медицинска и терапевска услуга во секој момент.

Во моментот на посетата во Установата беа сместени околу 220 пациенти кои беа поделени во зависност од степенот и видот на болеста, како и зависно од полот.

Според одговорните лица, во Установата постојат одредени проблеми во Судското одделение поради незаинтересираноста на судските органи по донесувањето на одлуката и изрекување на мерката за безбедност. Задолжително лекување, да го следат извршувањето на мерката и да се грижат за начинот на однесувањето и давањето мислење од конзилијарниот тим при болницата за промена на мерката која може да се спроведува и во семејството. Поради тоа од Народниот правобранител е побарано да достави дописи до надлежните судови кои изрекуваат вакви мерки и упатуваат граѓани на болничко лекување во вакви установи, а особено до судијата за извршување санкции почесто да ги посетува овие установи и врз основа на разговор со конзилијарниот тим и дадената анамнеза да се произнесе за понатамошното ресоцијализирање на пациентот.

Инаку, во оваа болница има пациенти кои подолг период се тука и никој не покажува интерес за нив, односно единствено вработените покажуваат интерес за нивниот живот и здравствена состојба бидејќи нивните семејства воопшто не покажуваат некаков интерес и не ги посетуваат.

Исхрана

Во поглед на обезбедувањето храна според потребите и желбите и зависно од здравствена состојба на секој пациент, во Установата за сите пациенти се обезбедени три оброци дневно, а доколку некој пациент има потреба од дополнителна храна му се дава дополнителен оброк.

Затоплување и ладење

Во врска со затоплувањето нема никакви проблеми затоа што установата има свое парно греење.

Што се однесува до ладењето, во летниот период има обезбедено клима уреди во секое одделение, но не и во собите на пациентите.

Декорирање и уредување на собите

Оваа установа е во фаза на реновирање, при што ќе се овозможи пациентите сами да ги декорираат нивните соби со ставање слики и други украси. На тој начин на пациентите ќе им се овозможи постигнување визуелна стимулација.

Места за чување лични работи

Во секоја соба има заеднички плакари и шкафчиња и постои можност пациентите да ги заклучуваат, но клучевите ги чуваат вработените во установата затоа што пациентите ги крадат предметите едни од други.

Опременост и хигиена на санитарните простории

За постарите и хендикепираните лица нема посебни санитарните простории.

Облека

Установата им овозможува на пациентите да се облекуваат во своја облека заради јакнење на нивниот личен идентитет и самопочитување како дел од терапевтскиот процес.

Сместување пациенти во помали соби

И покрај потребата пациентите да се сместуваат во помали групи, во однос на преземањето мерки за намалување на бројот на големи спални соби при увидот во здравствената установа е констатирано дека во собите се сместени 5 или 6 пациенти, додека помал дел се по четворица или тројца пациенти.

Почитување на достоинството и најдобриот интерес на пациентот

Во однос на обезбедувањето хумани услови за престој, безбедна животна средина и хуман однос, според одговорните лица на установата вработените во принцип го почитуваат достоинството на пациентот, но имало и казнети здравствени работници кои не ги почитувале овие права на пациентите, што се утврдува преку видео надзор.

ЛЕКУВАЊЕ

Обезбеденост со потребни лекарства

Здравствената установа располага со сите потребни лекарства и нема периоди на недостиг од лекарства, ниеден пациент не е оставен без потребните лекарства, односно секој пациент редовно и благовремено ја добива потребната терапија.

Видови терапија

Во здравствената установа кон пациентите се применуваат ампуларна и таблетарна терапија, а електроконвулзивната терапија веќе не се применува. Исто така не се применува ниту терапија во нејзина немодифицирана форма т.е. без анестетик и мускулни релаксанти.

Редовни прегледи

Заради донесување правилна одлука заснована на доволно информации во однос на здравствената состојба на пациентите, кај секој пациент секојдневно се врши визита, како и индивидуални прегледи на пациенти зависно од потребите и нивните состојби.

СРЕДСТВА ЗА ОГРАНИЧУВАЊЕ

Примена на средства за ограничување и на нехумани начини на справување со пациентите (врзување за кревет, лудачки кошули, врзување со каиши и сл.)

Во здравствената установа само во исклучителни случаи се користат мерки за ограничување. Како метод на ограничување се користи физичка имобилизација, односно пациентите се фиксираат со ткаенина за да не се повредат.

Постапка за преземање мерки за ограничување

Доколку се употребува мерка за ограничување секогаш се бара дозвола од лекарот и ограничувањето се отстранува кога ќе престане таквата потреба.

Секој пример на физичко ограничување на пациенти се забележува во посебен регистер со кој располага секое одделение.

За примена на мерки за ограничување на пациентите постојат обучени тимови, односно обучен е медицинскиот персонал, болничарките и болничарите.

Заштита на правото на недискриминација

Одговорните лица во Установата потенцираа дека немало случаи на дискриминација на пациент по ниеден основ и дека сите пациенти се третираат еднакво при лекувањето во оваа здравствена установа.

Работно ангажирање

Во однос на работното ангажирање во периодот додека пациентот е сместен во здравствената установа и остварувањето надоместок за работното ангажирање истакнато е дека пациентите сместени во оваа здравствена установа работно се ангажираат зависно од нивните можности и способности и секако зависно од здравствената состојба во која се наоѓаат.

Одвоеност на пациентите зависно од полот

При увидот е констатирано дека пациентите во оваа установа се одвоени во посебни соби зависно од полот и дека нема случаи во иста просторија да бидат сместени лица од различен пол ниту привремено.

Исто така во оваа здравствена установа **не се сместуваат и не се задржуваат малолетни лица.**

Лични контакти во и надвор од установата примање и праќање пошта

Сите пациенти сместени во здравствената установа имаат право и можност да остваруваат лични контакти со лицата во установата и со други лица.

Пациентите со надворешниот свет контактираат на повеќе начини: -

Телефонски - за остварување на ова право постојат јавни говорници.

- **Одржување лични средби** со роднините. Одржувањето на средбите и личните контакти се врши во посебна просторија заради заштита на приватноста.

- **Праќање и примање пошта.** Писмата насловени до пациентите се доставуваат лично до нив без претходно отворање и контрола.

- **Користење интернет.** Во оваа здравствена установа на пациентите им се овозможува електронска комуникација доколку имаат потреба за тоа.

- **Следење телевизија.** Во поглед на правото пациентите да добиваат информации и на друг начин, при увидот е констатирано дека во секое одделение има телевизор.

Користење викенд отсуства

Во интерес на секој пациент е што почесто, односно секој викенд да биде со семејството, па во случаите каде што семејството покажува таков интерес и е во можност да се грижи за лицето со ментална болест тоа се практикува, при што секако се води сметка за состојбата на пациентот. Така, дел од пациентите поради тешката состојба не можат секој викенд да бидат

пуштани дома, а дел од пациентите не се пуштаат затоа што роднините немаат интерес и не сакаат да ги земат.

Обезбедување лична сигурност на пациентите

Иако според изјавите на одговорните лица на установата се преземаат сите мерки за лична сигурност на секој пациент, оценето е дека не постојат соодветни услови за лична безбедност на секој пациент, затоа што има доста бегства, а во помал број има и самоубиства на пациенти.

Социјална и здравствена заштита

Сите пациенти независно дали се осигурани или не бесплатно се лекуваат во оваа установа.

Во поглед на социјалната заштита на одговорните лица во Установата поставено е прашање како се надминува социјалната состојба на лицата со ментална болест и дали има пациенти што примаат некаков вид социјална заштита, како и дали стручните служби во Установата им помагаат на пациентите да остварат некое право што им следува според закон.

На овие прашања беше изјавено дека пациентите ги остваруваат нивните социјална права преку социјалниот работник.

Учество на експерти од различни дисциплини

Во практиката ретко се користи учество на медицински или правни експерти во третманот и давањето помош на пациентите затоа што не се обезбедени средства за оваа намена.

Правни совети и правна помош

За остварување и заштита на правата на лицата со ментална болест сместени во здравствената установа на пациентите им помагаат правниците и социјалните работници вработени во Установата и досега нема забележани проблеми во остварувањето на ова право.

Информирање за правата на пациентите

Во оваа здравствена установа нема печатен материјал и брошури за работата на установата и за правата на пациентите наменет за запознавање на пациентите и нивните семејства.

Право на поплака и право на одговор

Во практиката на Установата секој пациент може да поднесе поплака, но најчесто тоа го прават посериозно болните лица. Досега нема поднесени поплаки до Министерството за здравство.

Мерки и дејствија кои не смеат да се преземаат спрема пациентите

Забранетите дејствија предвидени со закон, како што е забраната за: мачење, нечовечко однесување, понижување или казнување, според одговорните лица на Установата се почитуваат, а во случај на нивно прекршување се покренува дисциплинска, па и кривична постапка.

Информирање на пациентот за неговата здравствена состојба

Секој пациент зависно од неговата способност да ја сфати и разбере информацијата се информира за неговата здравствена состојба, освен ако е тоа штетно за неговото здравје.

Стручен тим за третман и рехабилитација на пациентите

Стручниот тим кој треба да работи со секој пациент треба да подготвува поединечна програма за пациентите во писмена форма.

Во оваа здравствена установа има доволно стручни тимови во кои се вклучуваат: лекар, социјален работник, психолог, медицинска сестра, болничар или болничарка и за секој пациент се подготвува програма за работа.

Контролни прегледи

Во остварувањето на правото за контролен преглед по еден месец на пациент кој ја напуштил Установата е констатирано дека Установата секој пациент го упатува каде да се јави на контрола, односно дали пациентот да се јави кај матичен лекар или кај психијатар во неговото или во најблиското место, почитувањето на оваа обврска ја следи социјален работник.

Доколку пациентот треба да се **префрли во друга здравствена установа** не се предава целото досие, туку само отпусното писмо.

КОНСТАТАЦИИ

- Во оваа здравствена установа нема лица што се задржани на лекување без нивна писмена согласност или без судска одлука.

- Подобрување на условите за престој на пациентите со реновирање на постојните простории и изградба на нови;

- Непримена на одредбите од член 58 од Законот за вонпарнична постапка при доброволно хоспитализирање;

- Немање соодветно ладење во собите на пациентите;

- Отсуство на декорација на собите, што се очекува да се подобри со реновирањето и адаптацијата на установата;

- Немање безбедни услови и можности за чување лични работи на пациентите;
- Сместување помал број пациенти во големи спални соби;
- Нема евиденција со податоци и сознанија дали и колку здравствените работници го почитуваат достоинството и најдобриот интерес на пациентите, но сепак се следи почитувањето на овие права преку видео надзор и се преземаат мерки спрема здравствените работници кои не ги почитуваат;
- Отсуствува стратегија и општи правила за преземање мерки за ограничување, ограничување се врши со ткаенина наместо со ремени и непостоење преземање несоодветни мерки;
- Немање соодветна евиденција, сознанија и какви било податоци за евентуална дискриминација на некои пациенти;
- Непостоење проблеми со неприфаќање пациенти од Установата на лекување во други здравствени установи од болести што не се поврзани со менталното здравје;
- Постои интернет пристап за пациентите;
- Изостанок на просторни и други услови за изразување верски активности на пациентите;
- Не се вклучуваат надворешни експерти за давање повисоко ниво на помош и заштита на пациентите во Установата поради недостиг на средства за оваа намена;
- Недоследно почитување на правото на пациентот и на членовите на неговото семејство за нивно информирање за работата на Установата, немање брошури или друг информативен материјал за пациентите;
- Немање евидентирани поплаки од пациентите и разработена политика за поднесување и постапување по поплаки;
- Случаи на бегства и на самоубиства на пациенти и покрај преземањето мерки за безбедност на пациентите од бегство и повреди или самоповреди;
- Нема евидентирани случаи на мачење, нечовечко постапување или казнување на пациентите;
- Доволен број на стручен кадар и стручни тимови во поглед на кадровската опременост.

ПРЕПОРАКИ ЗА НАДМИНУВАЊЕ НА СОСТОЈБИТЕ ВО НАВЕДЕНИТЕ ПСИХИЈАТРИСКИ БОЛНИЦИ

- Да се преземат конкретни мерки за благовремено донесување судска одлука, односно во законски утврдениот рок (со соодветна промена во организирањето на работата на судовите) или да се изнајдат други начини со меѓусебна соработка на здравствената установа и судот за пациентите кои присилно се сместени на лекување во психијатриска установа.
- За секој пациент да се изработува индивидуален план за третман и рехабилитација, согласно неговата состојба и индивидуални потреби.
- Да се извршат најавените промени на член 58 од Законот за вонпарнична постапка, во поглед на доброволната хоспитализација.
- Да се преадаптираат големите во помали спални соби заради позитивно влијание врз психосоцијалната состојба на пациентите.
- Да се создадат услови за соодветно ладење во летниот период во собите на пациентите, да се изврши нивно декорирање заради визуелно

стимулирање на пациентите и да се создадат услови за безбедно и соодветно чување на личните работи на пациентите.

- Да се подобри квалитетот на храната за пациентите.
- Да се изградат или прилагодат санитарните простории заради нивно соодветно користење од страна на немоќните и хендикепираните пациенти.
- Да се подобри општата состојба во поглед на просторните услови, нивната уреденост и одржување хигиена и да се создадат подобри и похумани услови за престој и живеење.
- Да се создадат соодветни услови за намалување или елиминирање на случаите на бегство и самоубиства кај пациентите.
- Да се разработат општи правила и општа политика за преземање мерки за ограничување („фиксирање“) на пациентите.
- Да се воспостави и разработи соодветен систем за информирање и поднесување поплаки од пациентите внатре во установите и кон други надлежни органи и институции.
- Да се создадат услови, односно да се изработат доволно материјали и брошури за информирање на секој пациент и член на семејството за работата на установата и за правата и обврските на пациентите и на здравствените работници.
- Да се создадат услови за остварување на правото на изразување верски активности на пациентите.
- Да се обезбедат материјални услови и да се овозможи вклучување надоворешни експерти кои можат да помогнат во подобрувањето на квалитетот на третманот и рехабилитацијата на пациентите со примена на нови, современи методи на постапување и третман.
- Да се преземаат мерки спрема сите здравствени установи кои одбиваат да примат на лекување пациент со ментална болест заради лекување болест што не е поврзана со менталното здравје, а надоместокот на средствата за здравствената услуга да се наплатува, односно да не се наплатува во согласност со законската регулатива, а не во секој случај да се задолжува психијатриската болница.
- Да се отворат повеќе центри за ментално здравје во Република Македонија заради спроведување на деинституционализацијата и вклучување на лицата со ментална болест во заедницата, како и создавање на услови за обука и помош на семејствата за прифаќање на овие лица, но и обезбедување на станбено решение за лицата кои немаат каде да се сметаат, а се опфатени со процесот на деинституционализацијата.

НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ